

ლეილა ქველიძე

არაბი მწერალი ქალების ნოველების
ქართულ თარგმანებში

ბოლო ხანებში თანამედროვე არაბული ლიტერატურის რამდენიმე მნიშვნელოვანი პროზაული თუ პოეტური კრებული ითარგმნა ქართულად და გამოიცა. მათ შორის თანამედროვე არაბი მწერალი ქალების ნაწარმოებებიც. ქართულ ენაზე ითარგმნა და გამოიცა სუად ალ-საბაჰის კრებული "პირველად იყო ქალი", ლეილა ოსმანის "ღამით მორაული თვლები" (მთარგმნელები მარინა თხინვალი, ლადა ჯავიში), ლადა სამანისა და სხვა ცნობილი მწერალი ქალების ნოველები. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია მთარგმნელ იზოლდა გრძელიძის მოღვაწეობა. მან არაბი მწერალი ქალების ნოველების ქართულ თარგმანებს თავი მოუყარა 2009 წელს გამოცემულ თანამედროვე არაბული პროზის მკითხველთა ანთოლოგიაში — "ღამით წყლის ბაგზე". კრებულში სხვა გამოჩენილ არაბ მწერლებთან ერთად წარმოდგენილია ალიფა რიფათის (ეგვიპტე) - "ვინ იქნება ის მამაკაცი", "მინარეთის შორეული ხედი", "ზადრა და მისი ქმარი", "გრძელია ზამთრის ღამე". ლეილა ოსმანის (ქუვეითი) - "შე და მისი დედა", "ერთი ქალის სასაბრლო საქმე", "გულდამწვარი პურის სურნელი". მუნა ალ-შაფაის (ქუვეითი) - "გულში დღემდე მითრთის". ბუსაინი ხადარ მაჟი (სუდანი) - "წეს-ჩვეულებანი". რამზია აბას ალ-ირანი (იემენი) - "მემკვიდრე". ჰანან ად-დარკავი (მაროკო) - "თავანი... კატა... ჩილი..." სულაფ ჰილალ (ჩაიტი) - "ღამით წყლის ბაგზე".

ჩვენს სამრეწველო თემად სწორედ იზოლდა გრძელიძის მეოცე საუკუნის არაბი მწერალი ქალების მოთხრობების ქართული თარგმანები ავირჩიეთ და შევეცადეთ გაგვეკვლია და წარმოგვედგინა არა მხოლოდ თარგმანის ღირებულება თუ ნაკლი, არამედ ამ ეტაპზე აღნიშნულ ნოველებში წარმოჩენილი უმწვავესი პრობლემები და საინტერესო საკითხები.

აღნიშნული ნოველების ერთი ძირითადი თავისებურება კი ისაა, რომ არაბი მწერალი ქალების შემოქმედებისთვის დამახასიათებელია გენდერული პრობლემატიკის ფართო სპექტრი.

გენდერი, როგორც სოციალური სქესი, ფსიქოლოგიური ფენომენია, რომელშიც მოიაზრება ადამიანებს შორის არსებული სხვაობა მათი სოციალური როლის, საქმიანობის ქცევის, ემოციური მახასიათებლების მიხედვით.

გენდერულ როლის საზოგადოებაში მნიშვნელოვნად განაპირობებს ერის კულტურა და არსებული ტრადიცია. ხელოვნება კი ხშირად ამ ინფორმაციის რეტროსპექტივი სდება.

აღმოსავლურ საზოგადოებაში უდავოდ არსებობს მამაკაცსა და ქალს შორის სქესობრივი განსხვავებულობის გადაქარბებული შეფასება, რის საფუძველზეც გამართლებულია ქალის დაირღუნება, ქალის როლის დაკნინება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

მამაკაცსა და ქალს წარმოადგენს სტერეოტიპი არაბულ ლიტერატურაში საუკუნეების განმავლობაში ყალიბდებოდა და ქალი გაიგივებული იყო ბასიურ საწყისთან. ქალს უკავშირდებოდა მგობრბელობით, ბუნებრივს, ხორციელებს და ცოდვილს. მამაკაცს - რაციონალურს, სულიერს, კულტურულს. ქალი შეიძლება ყოველივე შემოქმედის შთაფრენის წყარო, დედა ან ტრადიციის ობიექტი, რომელსაც არ შეიძლება არაფერი დაეცვა და საერთოდ საკუთარი აზრი გამოეთქვა, გრძობა დაეფექსირებინა.

ამიტომაც ვახდა არაბი მწერალი ქალებისათვის მთავარ თემად ამ საკითხების განხილვა. გენდერული პრობლემების შესახებ დისკუსია ჯერ კიდევ XX ს. -ის დასაწყისიდან დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ ინაცვლებს და ამ კვლევებში თავიდანვე ერთგვობა არაბი მწერალი ქალები და გამობატავენ თავიანთ დამოკიდებულებას არაბულ საზოგადოებაში დამკვიდრებულ სტერეოტიპთან მიმართებაში. ისინი გვიჩვენებენ ისლამურ საზოგადოებაში გენდერული ასიმეტრიის პირობებში ქალის დამოკიდებულებას პრობლემისადმი. არაბი მწერალი ქალები სხვა მწერლების მსგავსად, ცდილობენ ცხოვრების უმთავრეს კითხვებს გასცენ პასუხი, როგორცაა, მაგალითად, პიროვნული თავისუფლების საკითხი. მწერალი ქალები მიმართავენ საზოგადოებას და კიდევ ერთხელ შეახსენებენ, რომ ისლამური საზოგადოებისათვის ქალი მეორეხარისხოვანი, კაცების მიერ მართული და მათ მიერ ფუნქციონირებული არსებობს. არაბი მწერალი ქალებისათვის თითქმის არ არსებობს აკრძალული თემა, აქ მათი პიროვნული და მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობაა წარმოდგენილი. არაბი მწერალი ქალები არ ერიდებიან ისეთი საკითხების გამოშვებებს, როგორცაა მაგალითად სექსუალური დისკრიმინაცია. მას ლოდ და საჭაროდ განიხილვენ, რაც ერთგვარად შეიძლება მოულოდნელიც კი იყოს ქართველი მკითხველისათვის.

საზოგადოებრივი პრაქტიკა წარმოუდგენელია თუ ქალი სოციალურ-ეკონომიური თვალსაზრისით არ არის დამოკიდებული. არაბულ ქვეყნებში არსებობს ფსიქოლოგიური ბარიერი, რომლითაც მუსლიმ ქალს საუკუნეების განმავლობაში ეკრძალებოდა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობა, აგრეთვე, არ შეიძლება უფლება ჰქონოდა თავისუფლებით. ამასთანავე არაბი ქალის ფსიქოლოგია გამოირჩევა ტრადიციისადმი განსაკუთრებული მიდრეკილებით. აქ ქალი, დასავლეთისაგან განსხვავებით, ბარიერს თავად უქცევს საკუთარ თავს. არაბი მწერალი ქალები კი ცდილობენ თავიანთი ცხოვრებით და შემოქმედებით თავისუფლების მაგალითს წარმოადგენდნენ საზოგადოებისათვის და ამავე დროს ეს აქტუალური საკითხები ღია დისკუსიის საგნად აქციონ.

როგორ უფროთხილდება მამაკაცური საზოგადოება ქალის სულსა და სხეულს, რამდენად სცემს პატივს მის შემოქმედებით ნიქს, რამდენად უწყობს ხელს ამ ნიქის გამოცდენას, ქალის პიროვნულ თავდადებას, სამსახურებრივ წარმატებას, დღეს ამა თუ იმ ქვეყნის ლიხსების, კულტურისა და მომავლის ასახვით ნიშნად ითვლება. ისიც ცნობილი, რომ დემოკრატია ასაღ შენდება მზარდი სოციალური უთანასწორობის პირობებში. მვე დროს სოციალური ტრანსფორმაცია შეუძლებელია სამოსლ საზოგადოების ფსიქოლოგიური მზადყოფნის გარეშე. არაბულ ქვეყნებში კი ყველაზე ძნელად გადასალახავი აღმოჩნდა ის ფსიქოლოგიური ბარიერი, რომლითაც არაბ ქალს ეკრძალებოდა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობა. ქალებმა უნდა ისწავლონ თავის გათავისუფლება ცარუწმენისა და ტრადიციული დამოკიდებულებების ხუნდებისაგან. მათ უნდა ისწავლონ თავის აღმოჩენა და საკუთარი ტრანსტიტისა და ძალის განვითარება. უნდა ისწავლონ თავიანთი ინიციატივების, უნარებისა და ნიქის გამოყენება (ანი რ. იაგრე, გაეროს ქალთა სტატუსის შემსწავლელი კომისიის თავ-რე 1967წ. თ საბედაშვილი, 37).

ქართველი მკითხველისთვის რამდენადმე მოულოდნელიც კია არაბი მწერალი ქალების გაბედულება ზოგიერთი საკითხის განხილვის გამო, რადგან ეს პრობლემები არასოდეს ქცეულა ქართული საზოგადოების განსაკუთრებული დისკუსიის საგნად. თუმცა უნდა ითქვას, რომ აქტუალურია იგი არა მარტო აღმოსავლური საზოგადოებისათვის, არამედ ასევე ქართველი მკითხველისთვისაც. აღნიშნული მწერლების შემოქმედების აქტუალურობიდან გამომდინარე კი ძალიან მნიშვნელოვანია მათი გაცნობა ქართველი მკითხველისათვის. ამიტომ უდავოდ დასაფასებელია მთარგმნელის დამოკიდებულება, რომლითაც ის იჩივს სათარგმნ მასალას.

არაბი მწერალი ქალების შემოქმედებას დასავლეთიც კარგად იცნობს.

გასაკვირი არაა, რომ მათ ნოველებში თითქოს ერთი და იმავე პრობლემას ვაწყვიდებით. აღნიშნული ნოველების მთავარი თემაა ქალის შინაგანი სამყარო, პირადი

ცნობრება, მისი პირადი ურთიერთობა მამაკაცთან მიმართებაში. არაბი მწერალი ქალები ექვეყნებ არ აყენებენ ისლამის დოგმებს, მაგრამ აკრიტიკებენ ტრადიციულ არასამართლიან დამოკიდებულებას ქალის მიმართ და თვლიან, რომ ქალს ყოველგვარ საზოგადოებაში აქვს უფლება პირადი გრძობის თავისუფლად გამოხატვისა. მამაკაცებს აკრიტიკებენ იმისთვის, რომ ისინი თავიანთ განსაზღვრულ როლს ვერ ასრულებენ.

ნაშრომის უმუშალო თემას წარმოადგენს არაბი მწერალი ქალების ნოველების ქართული თარგმანები, მათი შესრულების დონე ორიგინალთან მიმართებაში.

უპირველესი ამოცანა, რაც აუცილებელია თარგმანის დასაწყებად, არის სტილისტური გასაღების პოვნა, რაც თავიდანვე სწორ გზაზე აყენებს მთარგმნელს. ამ საკითხთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ნოველების ქართულ თარგმანებში აშკარად ჩანს მთარგმნელის დიდი პროფესიონალიზმი. მთარგმნელს გათავისებული აქვს თითოეული ნოველის თარგმნის სპეციფიკა, მიუხედავად მათში მოცემული განსხვავებული სტილისა და მსოფლმხედველობისა.

მხატვრული თარგმანის პროცესი მიმდინარეობს სქემით, რომლის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ მთარგმნელმა უნდა შეინარჩუნოს დედნის ეროვნული სპეციფიკის არსებითი მხარე და ამასთანავე არ უნდა უღალატოს საკუთარი ენის კანონებს. შესაბამისად დედნის აზრი გადმოიღოს შესატყვისი ინტონაციით რიტმითა და სინტაქსური წყობით აბალ ენაზე. უნდა ითქვას თავიდანვე, რომ მთარგმნელს ყოველივე ეს სწორად აქვს გათავისებული და შესაბამისად თარგმანებიც გვიჩვენებს ყოველივე ამას. მაგალითად, რაც შეეხება ინტონაციას, მის ადგილსა და გამოყენებას ქართულ თარგმანებში, აშკარად ჩანს მთარგმნელის ოსტატობა. განსაკუთრებით ეს თვალსაჩინოა დიალოგებში (დიმილი წყლის ბაგეზე, 2009, გვ. 173-174, 137, 138, 139).

როცა ვსაუბრობთ ინტონაციაზე გასათვალისწინებელია მისი უმუშალო კავშირი სინტაქსთან, რადგან ძირითადი ენობრივი ერთეული, რომლითაც ტექნიკურად იწყება პროზის თარგმნა, არის არა სიტყვა, არამედ სინტაგმა — სიტყვათა აზრობრივი გუფი, მათი რიტმულ-სინტაქსური შენაერთი. მოცემულ თარგმანებში გვხვდება სინტაგმები, რომლებიც შეუცვლელადაა გადმოტანილი ქართულ თარგმანში. თუმცა სინტაგმების უმრავლესობა უფრო მეტად მიხედობოთ ქართული და მიმსგავსებულია ქართული ენის სინტაქსურ წყობასთან. ამით მთარგმნელი ინარჩუნებს რა ორიგინალის მხატვრულ სტილს, ამასთანავე თარგმანში შემოაქვს ქართული ელფერი, რასაც უდავოდ დიდი მხატვრული ოსტატობა სჭირდება.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ რიტმის საკითხიც. რიტმის არსებობა პროზაში ადვირებს ინტონაციას და სრულიად უცვლის სახეს ნაწარმოებს, ამასთანავე აუცილებელია ეს ყველაფერი აისახოს თარგმანში.

მხატვრულ თარგმანში სტილის და ინტონაციის ერთიანობის დაცვა და მათი გადმოტანა უცხო ენაზე რთული მოვლენაა, ამასთანავე დავიწყებული არ უნდა იქნას სინტაქსური წყობაც, რომელსაც პროზაულ თარგმანში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. მთარგმნელი აუცილებლად უნდა შეეცადოს თარგმანის ენაზე შექმნას დედნის რიტმული შესატყვისი, მაგრამ არა უცხო სინტაქსური წყობის კალკირებით, არამედ ქართული სინტაქსური საშუალებებით. აღსანიშნავია, რომ არაბი მწერალი ქალების ნოველების ქართული თარგმანის ტექსტი ძალზედ დაახლოებულია ქართული ენის სინტაქსურ წყობასთან. განსაკუთრებით ეს გრძელ ფრაზებზე ითქმის.

პროზაულ თარგმანში, ასევე, დიდი მნიშვნელობა აქვს შემასმენლის ადგილს. როგორც ვიცით, ქართულში შემასმენლის ადგილი წინადადებაში ზუსტად განსაზღვრული და რეგლამენტირებული არ არის. მთარგმნელი იმის მიხედვით განსაზღვრავს შემასმენლის ადგილს წინადადებაში, თუ რამდენად ემოციური დატვირთვა აქვს შინაარსობრივი თვალსაზრისით ამა თუ იმ წინადადებას, თუ გარკვეულ მონაკვეთს ნაწარმოებში. აღსანიშნავია, რომ ქართულში შეიძლება პრედიკატი წინ უძღოდეს აზრობრივ სუბიექტს.

ამ შემთხვევაში ესა თუ ის წევრი გამოიყოფა ლოგიკური მახვილით. ეს განსაკუთრებით მკაფიოდ კითხვით წინადადებებში გვხვდება. ანალოგიური ტიპის წინადადებები მრავალადა თითქმის ყოველ ნოველაში, რაც საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ ზმნის ადგილი ორიგინალსა და თარგმანში და მოვხდინოთ მათი შედარება. აღსანიშნავია რომ ამ ტიპის წინადადებებში განსხვავებული მიმართება შეინიშნება ორიგინალის პრედიკატსა და ქართული თარგმანის პრედიკატს შორის, რაც შესაბამისად აისახება თარგმანში. ებოიური თხრობის ტიპის წინადადებებში ქართულ თარგმანში პრედიკატს ადგილი ბოლოშია, სრულიად საპირისპიროდ არაბული ორიგინალის, სადაც პრედიკატი თავშია, ხოლო კითხვით წინადადებებში არაბულისა და ქართულის პრედიკატი ხშირად ემთხვევა ერთმანეთს. ამასთანავე, თარგმანში პრედიკატის ადგილი არ ვეძლევს სრულიად განსხვავებული ინტონაციისა და რიტმის მქონე წინადადებას, არ ქმნის სხვა ემოციურ დატვირთვას.

რაც შეეხება სქესის საკითხს, ნოველების ქართულ თარგმანებში მთარგმნელს გამუდმებით უწყევს სქესის დაკონკრეტება ტექსტში არსებული თითქმის ყველა მონაკვეთის. მაგალითად: თქვა კაცმა, გაიცინა ქალმა, უბასუხა გოგონამ. არაბულ ორიგინალში ეს არ არის საჭირო, რადგან არაბული ენა ამ ყოველივეს ვაღმოსცემს სქესის საშუალებით. რადგან ქართულ ენას არაბულის მსგავსად სქესის გამოხატვა არ შეუძლია, მთარგმნელი იძულებულია ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მიუთითოს სქესი. კალკირების თავიდან ასაცილებლად მთარგმნელი იყენებს სინონიმებს, რათა ტექსტს შეუწინააღმდეგოს შატერული სახე.

თარგმანებში ასევე ვლინდება არაადეკვატური, გამოტოვებული და ზედმეტი (ჩამატებული) თარგმანის ნიმუშები. აღსანიშნავია, რომ ყოველივე ეს ემსახურება ერთ მიზანს, მთარგმნელმა უფრო ზუსტად წარმოგიდგინოს, თუ რისი თქმა სურდა მწერალს არაბულ ორიგინალში. მთავარი კი ისაა, რომ ქართული თარგმანი შატერული თვალსაზრისით მაღალ დონეზეა შესრულებული. ამასთანავე არაბი მწერალი ქალების ნოველების პრობლემატიკა განაპირობებს თარგმანების პოპულარობას ქართველ მკითხველში.

ლიტერატურა

ი. მახარაძე, 2009 - ი. მახარაძე, თანამედროვე არაბული ლიტერატურის განვითარების ტენდენციები, თბ., 2009.

თ. საბედაშვილი, 2006 - საბედაშვილი ქალთა უფლებების ისტორიული ასპექტები, თბ., 2006.

ლიმილი წყლის ბაგეზე, 2009 - ლიმილი წყლის ბაგეზე, თანამედროვე არაბული პროზის მცირე ანთოლოგია, არაბულიდან თარგმან იზოლდა გრძელიძემ, თბ., 2009.

موسوعة المرأة العربية للأبحاث والنشر, 2004, مصر والسودان, المجلد الثاني, مؤسسة

موسوعة الكاتبة العربية 1999-1873, العراق وفلسطين و الأردن والمغرب العربي, المجلد الثالث, مؤسسة المرأة العربية للأبحاث والنشر, 2004

موسوعة الكاتبة العربية 1999-1873, الجزيرة والخليج واليمن والكتابات

باللغات الأجنبية, المجلد الرابع, مؤسسة المرأة العربية للأبحاث والنشر, 2004

LEILA KVELIDZE

GEORGIAN TRANSLATIONS OF THE NOVELS OF ARAB
FEMALE WRITERS

The patterns of Arabic literature were seldom translated, and it was primarily defined by the complexity of Arabic language. Intensive translating work begins from 20th century and several important collections of Arabic writings were published. It should be marked that getting to know the essence of Arabic literature is difficult even for specialists. Complexity is caused by the abundance and diversity of Arabic country, from social and development views. These countries are often combined by just literal language. Every literal Arabic of every concrete country represents the reality characteristic to this country, and understanding of which needs great knowledge from translator.

The subject matter of the article is the Georgian translations of the stories by Arab female writers. I try to find out and represent not only virtue and defect, but serious problems and interesting issues described in those novels.

Main peculiarities of the above mentioned novels is that for Arab female writers large range of gender problems is characteristic for their creative works, which we meet in Arab world and is represented as the matter of interest of west world towards oriental culture.

The most problematic issue for Islam society is fast adoption of democratic values, which is prompted from the west. It mainly refers to gender views, but democracy can't be developed in the circumstances of growing social misbalance. In this case social transformation seems impossible without psychological readiness of society. In Arab countries overtaking the psychological barrier due to which prohibited participation of Arab women in social and political life turned out to be the greatest challenge.

Contemporary Arab women writers go on the tradition of their ancestors, remember society that social and gender discrimination of women still exists in Arab countries. In most cases woman is second hand creature, governed by men and her function is defined by men.

Traditional discrimination and its variety is the subject of Alifa Ripaat, Sulap Hilal, Leila Osman, Busaina Khaddar Mak, Ramzia Abas Iriani, Muna Ash-shapai, Hanan Adarkav's stories. Georgian translations of the works of Arab female writers are combined in the small anthology of Arabic prose – "Smile on the water lips" published in 2009. Georgian translations are done by Izolda Grdzeldize.

Arab women writer like other writers try to answer the most important questions of life. For example: the matter of personal freedom, which is actual not only for oriental audiences but for Georgian readers as well.

For Georgian readers brevity of Arab Women writers is somehow unexpected while discussing several issues, as those problems have never been the subject of special discussion of Georgian society. That's why the attitude of translator is evidently rewarding, with which she chooses materials for translation. The introduction of creative works of Arab women writers is important for Georgian readers. Adequate understanding of texts and finding appropriate stylistics in Georgian language is provided by translator.